

6. Про робітничі професії: Профорієнтаційна робота в професійно-технічних навчальних закладах. Частина 2 Матеріали Всеукраїнського огляду-конкурсу „Робітнича професія –2009” / Упорядник Н.І. Бугай. – К.: ІТІЗО МОН України, 2010. – 223 с

7. Професійно-технічна освіта (визначення) [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Професійно-технічна_освіта

8. Світлана Вдович, Володимир Робак Інформація про міжнародну науково-практичну конференцію “Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів” (м. Львів, 28 квітня 2010 р.) [Електронний ресурс] - Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pippo/2010_1-2/Vdovych.htm

9. Шляхи підвищення ефективності фізичної освіти (Курсова робота) [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://referat.repetitor.ua/Шляхи_підвищення_ефективності_фізичної_освіти

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ:

Садовий Микола Ілліч – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізики та методики її викладання Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Яковлєва Ольга Миколаївна – викладач фізики вищого професійного училища №9 м. Кіровоград.

ВИВЧЕННЯ ЛЮДИНИ ТА ПРИРОДИ НІМЕЦЬКИМИ ПЕДАГОГАМИ І ФІЛОСОФАМИ КІНЦЯ ХVІІІ – ХІХ СТОЛІТТЯ.

Юлія БОНДАРЕНКО

У статті розглядається та аналізуються погляди відомих німецьких педагогів та філософів на людину та її природу кінця ХVІІІ – ХІХ століття. Автор звертає увагу на формування ідей, які всебічно розкривали людську істоту.

Ключові слова: антропология, природний розвиток, теорія пізнання людської природи, натурфілософія.

В статье рассматривается и анализируется взгляды известных немецких педагогов и философов на человека и его природу конца ХVІІІ – ХІХ века. Автор акцентирует внимание на формирование идей, которые всесторонне раскрывали человеческую сущность.

У складних умовах динамічного реформування середньої та вищої освіти України відповідно до європейських стандартів актуалізується потреба глибокого вивчення і творчого застосування напрацьованих вітчизняних і зарубіжних педагогів минулих століть, ціннісних у науково – пізнавальному та практичному сенсі педагогічних ідей та концепцій відомих учених. Ретроспективне узагальнення, творче осмислення еволюції освітніх систем, ідей, теорій, концепцій, підходів до навчання та виховання – методологічний орієнтир у процесі ефективної реалізації стратегічних напрямів розвитку на сучасному етапі освітньої галузі України.

Сьогодні у центрі уваги педагогічних і суспільних кіл світу перебуває проблема вдосконалення сутнісних сил людини й на цій основі – всього суспільства. Вона увійшла до золотого фонду наукової думки, дозволила усвідомити гуманістичну сутність феномену виховання, стала базовою і його теорії і практиці, метою й кінцевим результатом.

Великий внесок для дослідження педагогічних концепцій німецької педагогіки кінця XVIII – XIX століття зробили Б. Бауер, Ж. Батай, Ж. Дерріда, М. Бубер, С. С. Гогоцький, К. І. Гуліан, В. Дільтей, І. О. Ільїн, О. Кожев, Д. Лукач, Г. Маркузе, Р. Менде, П. Рікер, Т. Рокмор, Л. Фейрбах, К. Фішер, Л. Хейде.

Згодом з'являються дослідження, в яких присутній аналіз думок німецьких педагогів та філософів. Це, зокрема, праці К. С. Бакрадзе, Б. Е. Биховського, О. С. Богомолова, А. В. Гулиги, Е. В. Ільєнкова, М. А. Кісселя, М. К. Мамардашвілі, Н. В. Мотрошилової, І. С. Нарського, М. Ф. Овсяннікова, В. В. Соколова.

Вагомий внесок у вивчення природи людини внесли праці представників київської філософської школи В. І. Шинкарука, В. Г. Табачковського, І. В. Бичка, М. О. Булатова, В. І. Гусєва, Ю. В. Кушакова, А. М. Лоя, М. В. Поповича. Можна сказати, що в історико-філософській науці радянської доби широко висвітлюються та аналізуються проблеми логіки, системи та методу, діалектики та теорії пізнання людської природи. Даної проблеми торкалися в своїх працях лише поодинокі філософи, зокрема Є. П. Ситковський, А. М. Анохін, Е. В. Ільєнков. В останнє десятиліття в україно- та російськомовній історико-філософській літературі з'явився цілий ряд праць (М. Ф. Бикової, М. О. Булатова, П. П. Гайденко, С. Жеребкіна, М. А. Кісселя, А. В. Крічевського, В. В. Лазарева, І. А. Рау), які дають можливість по-новому осмислити цю проблему.

Проте тема людини та її природи залишалась недослідженою. Зважаючи на недостатній ступінь дослідженості та актуальність проблеми метою нашого дослідження є аналіз розвитку поглядів на людину та її природу німецькими педагогами та філософами кінця XVIII – XIX ст.

Суперечність ідеології визвольного руху німецької буржуазії кінця XVIII – XIX століття відобразилася у педагогіці та філософії. Проте при всіх обмеженнях і суперечностях німецька духовна культура другої половини XVIII ст. досягла високого рівня розвитку. Підйом духовної культури пояснювався, наприклад, впливом французької революції, що викликала великий ентузіазм серед німецької буржуазії. Німецька філософія, література і естетика того часу є якоюсь мірою ідеологічним віддзеркаленням цієї революції. У боротьбі з феодализмом англійська і

французька буржуазія викувала сильну ідеологічну зброю, але, дійшовши влади, вони втратили інтерес до тих ідей, які виробили і використали в антифеодальній боротьбі. У Німеччині ж, оскільки тут проблема демократичних перетворень не була розв'язана, німці не втратили інтересу до ідеології Просвітництва. Письменники і філософи Німеччини використовували теоретичний досвід інших народів. Ця обставина була також причиною високого духовного підйому в Німеччині.

З переходом до Нового часу повторюється рух від природи до людини, притаманний античності. Звертається увага на твори стародавніх мислителів, які мали, як правило, назву "Про природу". В них викладалися натурфілософські ідеї та вчення. Аналогічне спостерігаємо і тепер. У "Діалозі про дві найголовніші системи світу – Птолемеєву і Копернікову" (1632)

Г. Галілея, в "Трактаті про світ" Р. Декарта та інших творах основним об'єктом пізнання стає природа. Але оскільки йдеться про наукове її пізнання, а для нього потрібні відповідні методи, то найпершою майже для всіх філософів Нового часу стає проблема методу. За нею – природа, надалі – співвідношення "людина – природа". В загальному вигляді антропологія, вчення про людину, стає наслідком розвитку наукового природознавства. Людина лише поступово стає об'єктом природничо-наукових досліджень. На початку вони незначні, й тому Р. Декарт в своєму "Міркуванні про метод" (1637) у розділі "Порядок фізичних питань" зауважує: "Від опису тіл неживих і рослин я перейшов до опису тварин і особливо людей, але, оскільки я не мав ще достатніх пізнань, щоб говорити про це таким же чином, як і про інше, тобто логічно, виводячи наслідки з причин та показуючи, з яких зачатків і яким чином повинна створювати їх природа, я обмежився припущенням, що Бог створив тіло людини цілком подібним до нашого..." [3, с.133]. Тобто в питанні походження людини він прийняв релігійну точку зору.

На початок діяльності видатних німецьких мислителів накопичився багатий фактичний матеріал в різних науках, який вони використовували в своїх працях. Важливу роль у формуванні німецької філософії зіграли досягнення природознавства і суспільних наук: стали розвиватися фізика і хімія, просунулося вперед вивчення органічної природи. Відкриття у галузі математики, що дозволили зрозуміти процеси в їх точному кількісному виразі, вчення Ламарка про обумовленість розвитку організму навколишнім середовищем, астрономічні, геологічні, ембріологічні теорії, а також теорії розвитку людського суспільства – все це зі всією гостротою і неминучістю

висувало на перший план ідею розвитку як теорію і метод пізнання дійсності.

В німецькій ідеології відобразилися грандіозні революційні події XVIIIст., і це визначило сміливу постановку найважливіших теоретичних питань, але оскільки рішення цих питань здійснювалося в умовах економічної і політичної відсталості Німеччини, то відповіді, що давалися німецькими мислителями, носили «умоглядний» характер. Різною мірою ця суперечність властива всім найбільшим мислителям тодішньої Німеччини.

До основоположників німецької класичної філософії, які зробили вагомий вклад в розвиток педагогічної думки відносять І. Канта, Й. Г. Фіхте, Ф. В. Й. Шеллінга, Г. В. Ф. Гегеля, Л. Фейєрбаха. Кожний з них створив свою філософську систему, відмінну багатством ідей і концепцій.

В цей час починає досліджуватися не тільки людська історія, але і людська суть. У Канта людина розглядається як етична істота. Фіхте підкреслює активність, дієвість свідомості і самосвідомості людини. Шеллінг ставить задачу показати взаємозв'язок об'єктивного і суб'єктивного. Гегель розширює межі активності самосвідомості й індивідуальної свідомості: самосвідомість індивіда у нього співвідноситься не тільки із зовнішніми предметами, але й з іншою самосвідомістю, з чого виникають різні суспільні форми. Він глибоко досліджує різні форми суспільної свідомості. Фейєрбах створює нову форму матеріалізму – антропологічний матеріалізм, в центрі якого стоїть реально існуюча людина, яка була суб'єктом для себе і об'єктом для іншої людини. Для Фейєрбаха єдиними реальними речами є природа і людина, як частина природи [10, с.26].

Вчення І. Канта, Г. В. Ф. Гегеля і Л. Фейєрбаха зв'язані ідейно і генетично, їх поєднує пильна увага до природи людини, що трактується через поняття діяльності і свободи.

Іммануїл Кант (1724-1804) був родоначальником німецької класичної філософії. Особливе місце у його поглядах займає вчення про людину. Людина є жителем двох світів: світу природи і світу свободи. Свобода, за Кантом, - це незалежність від визначальних причин природного світу. Світ «речей у собі» закритий як для чуттєвості, так і для теоретичного розуму, науки. [5, с.78]. Однак, це ще не означає, що цей світ недоступний людині. У сфері свободи діє не теоретичний, а практичний розум. Останній керує вчинками людини. Рушійною силою практичного розуму є не мислення, а воля (готовність до певних дій). Закони практичного розуму - це моральні закони, які визначають вимоги до моральної поведінки людини. Головною вимогою є: поведься з іншими так, як ти хотів би, щоб вони поводитися з тобою; своїми

вчинками ти формуєш спосіб дії інших і створюєш форму, характер взаємних відносин. Цю вимогу Кант назвав категоричним імперативом [5, с.152].

Протягом багатьох років І. Кант читав курс лекцій, а 1798 року видав їх під назвою «Антропологія з прагматичної точки зору». Вона складається з двох частин: «Антропологічні дидактики» та «Антропологічні характеристики». Першу присвячено розглядові всіх тих трьох здібностей, які ставлять зміст трьох «Критик» – пізнавальної (розсудок, здатність судження, розум), задоволення й незадоволення, здатності бажання. Друга частина відсутня у всіх трьох критиках і звичайно входить до психології особи або психології народів. Усі перелічені здібності аналізуються під зовсім іншим кутом зору, ніж у «Критиках», які містять теоретичну філософію Канта: «Антропологія» – то популярна, емпірична філософія людини. Людини в її повсякденному житті, роботі, у спілкуванні з іншими людьми, в її зусиллях, спрямованих на виховання себе й інших, людини, що пізнає, бажає, зазнає вдоволення чи невдоволення. Щодо місця антропології в своїй системі Кант висловився так: "Відповідно до давно наміченого мною плану роботи в галузі чистої філософії мені належало вирішити три завдання: 1) що я можу знати? (Метафізика); 2) що мені належить робити? (Мораль); 3) на що я смію сподіватися? (Релігія); за цим мало постати четверте завдання: що таке людина? (Антропологія; з цього предмета я вже понад 20 літ щорічно читаю курс). У відповідній праці "Релігія у межах самого розуму" я намагався вирішити третє завдання мого плану". В "Логіці" Кант, перелічивши чотири питання і науки, що їм відповідають, робить висновок: "Але по суті все це можна було б звести до антропології, бо три перші питання належать до останнього". Таким чином, антропологія у Канта є основною наукою, а інші "по суті" зводяться до неї [6, с.237].

Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770-1831) створив на об'єктивно-ідеалістичній основі систематичну теорію діалектики як учення про розвиток і мислення. Діалектичний аспект мислення складається в умінні відкрити в будь-якому визначенні внутрішні суперечності. Гегель розглядає антропологію як науку про здібності людини, котрі визначаються природою. Сукупність їх він називає душею. "Початок нашого розгляду повинен складати безпосередній дух; але це є природний дух, душа... Ми маємо. починати з духу, який ще полонений природою, ще пов'язаний зі своєю тілесністю... Ця основа людини є предметом антропології" [7, с.308]. Інші форми духу вивчаються феноменологією, психологією, мораллю і правом тощо, вони розвинуті й менше залежать від природи, а, навпаки, стоять в опозиції до неї. Але всі вони притаманні людині, тому "Філософія духу" – розгалужена система антропології. Власне ж "Антропологія" є лише її частиною, чи

фрагментом. Проте важливо, що Гегель відокремив її від інших людинознавчих наук, виявив її загально-філософський зміст. Її специфічний об'єкт – співвідношення душі й тіла, а це генетично найпростіша форма одного з основних фундаментальних питань філософії – питання про співвідношення фізичного (природного) та духовного. Універсальна схема творчої діяльності «світового духу» розкривається у Гегеля на основі процесу саморозвитку «абсолютної ідеї».

Першим етапом саморозкриття «абсолютної ідеї» є логіка. Логіка, за Гегелем, - це науково-теоретичне усвідомлення «абсолютної ідеї». Через логіку «абсолютна ідея» розкривається в її загальному змісті у виді системи категорій.

Другий етап саморозвитку “абсолютної ідеї” – природа. За Гегелем, Бог створює природу, щоб із природи виникла людина і разом з нею людський дух.

Третім етапом, вищою формою самореалізації абсолютної ідеї є абсолютний дух, під яким Гегель розуміє сукупну духовну діяльність людства протягом всесвітньої історії, тобто це духовна діяльність змінюючих одне одного людських поколінь. [7, с.299 -301].

Заслуга Гегеля полягає в тому, що він дав діалектичний аналіз усіх найважливіших категорій філософії і сформував три основних закони діалектики. Діалектичний метод припускає розгляд усіх явищ і процесів у загальному взаємозв'язку, взаємозумовленості й розвитку. Центральне місце в діалектиці Гегеля займає категорія протиріччя як єдності протилежностей (полярних понять). Протиріччя – це «мотор» розвитку духу. Саме Гегель додав діалектиці найбільш розвинену і довершену форму. Гегель характеризував діалектику як рушійну силу істинного пізнання, як принцип, що вносить у зміст науки внутрішній зв'язок і необхідність. Крім того, діалектичний метод Гегеля містить у собі такі принципи аналізу дійсності: сходження від абстрактного до конкретного; відповідність історичного й логічного й ін. Ця спадщина увійшла в скарбницю світової філософської думки.

Останнім із представників німецької класичної філософії був Людвіг Фейєрбах (1804-1872) – перший німецький філософ, що піддав розгорнутій критиці систему і метод Гегеля з матеріалістичних позицій. Він слухав лекції Гегеля і захоплювався його філософією. Однак через кілька років він виступив з різкою критикою вчення Гегеля. Аналізуючи вихідні передумови гегелівської системи, Фейєрбах робить висновок про її глибоке споріднення з теологією. Він показав, що ідеалізм Гегеля є філософським обґрунтуванням існування Бога. На думку Фейєрбаха, і релігія, і близька їй гегелівська філософія мають загальні корені: вони виникають у результаті абстрагування і наділення самостійною формою

існування людської сутності, найбільш загальних рис людського роду. Принципами вчення Фейєрбаха стали положення: "таїна теології є антропологія" та "ідеалістична філософія є раціоналізована теологія". Зміст ідеалізму й релігії – той самий, антропологічний, хоча форма їхня відмінна: поняття й фантастичні образи. Переосмислюючи цей зміст, отримуємо вчення про людину [10, с.41].

Бог, за Фейєрбахом, – це абстракція, що існує лише в головах людей. У свідомості відбувається перевертання справжніх відносин: справжній творець Бога – людина – поставлена в залежність від останнього. Чим більше атрибутів приписується Богу, тим біднішою стає людина, оскільки ці атрибути вона віднімає у себе. Фейєрбах прагнув відродити в людини почуття самоствердження й гідності, вважаючи, що це можна зробити на основі матеріалістичного світогляду [10, с.43].

При обґрунтуванні матеріалістичного світогляду Фейєрбах відмовляється використовувати поняття «матерія» і віддає перевагу поняттю «природа». Тому його світогляд вірніше назвати натуралізмом. Натуралізм у філософських системах може набувати космічного характеру (філософія античності, епохи Відродження). Натуралізм у системі Фейєрбаха носить антропологічний характер. У центрі філософії, на його думку, повинна бути людина як вища сутність природи. Філософське вчення Фейєрбаха є спробою ствердження самоцінності та значимості конкретного людського індивіда у всій повноті його тілесного й духовного буття. Суб'єкт у системі Фейєрбаха – це не те, що пізнає, і не «абсолютний дух», світовий розум, а реальна цілісна людина в єдності її тілесних і духовних якостей [8, с.52]. Фейєрбах прагне реабілітувати природно-біологічну сутність людини, від якої значною мірою абстрагувався німецький ідеалізм. «Я» у Фейєрбаха – це не просто духовна і мисляча сутність, а людина з тілом та мислячою головою, реальна істота, яка тільки через це має здатність споглядати і мислити.

Найважливішою характеристикою суб'єкта у філософії Фейєрбаха є чуттєвість. Чуттєвість – це синтетична, узагальнена характеристика антропологічних властивостей «природи людини», її тілесності, розуму, волі, «серця». Фейєрбах зауважує: «Ідеалізм правий у своїх пошуках джерел ідей у людини, але не правий, коли хоче вивести ці ідеї з окремої, замкнутої істоти, з людини, узятої у вигляді душі, одним словом, коли він хоче вивести їх з «Я», без чуттєво даного «Ти». Ідеї виникають тільки зі спілкування між людьми, тільки з розмови людини з людиною» [10, с.58]. Саме у сфері міжлюдського спілкування і здійснюється, за Фейєрбахом, реалізація людиною своєї родової сутності. Людина, як родова істота, перетворює сутнісні сили всього людства, продукти культури на свої власні життєві сили.

Для розкриття природи людини Фейєрбах застосовує поняття любові. Любов, за Фейєрбахом, – це прояв активності самої природи, особливе чуттєво-емоційне піднесення, чинник самоутвердження людини у світі. Завдання філософії – допомогти людям стати щасливими шляхом об'єднання зі світом і між собою на засадах любові. Соціальність як взаємодію і спілкування “Я” і “Ти” Фейєрбах трактує на антропологічних засадах, не враховуючи суспільно-історичних закономірностей і відносин. Релігія, за Фейєрбахом, укорінена в людській природі, в почутті залежності від зовнішніх щодо неї сил природи і суспільства, у прагнення до щастя. Людина обожає сили, від яких чекає заспокоєння своїх тривог та здійснення бажань. Фейєрбах доходить висновку, що релігія, компенсує те, чого людям не вистачає. Вона їм необхідна, тому її належить замінити суттєво новою формою – Релігією людяності. Впровадження нової філософії-релігії має спиратися на просвітництво.

Отже, суб'єкт, за Фейєрбахом, – це цілісна людина, людина в єдності тілесних, духовних і родових характеристик. Але у теорії пізнання таке трактування суб'єкта залишилося нереалізованим. Фейєрбах лише повторює сенсуалізм французьких матеріалістів. Вихідним пунктом пізнання, за Фейєрбахом, є відчуття. Джерелом відчуттів є природа. На базі відчуттів у людини виникає мислення. За змістом мислення не дає людям нічого нового порівняно з тим, що містилося в чуттєвих даних. Мислити – це значить складно читати показання відчуттів. Фейєрбах різко виступав проти поділу світу на «світ явищ» і «світ речей у собі». Критерієм істини він вважав згоду з даним положенням більшості людей: істинне те, що відповідає сутності роду, хибне те, що йому суперечить.

Матеріалізм Фейєрбаха традиційно залишався метафізичним. Його характерною рисою був антропологізм, що полягає в розумінні людини як вищого продукту природи, розгляді людини в нерозривній єдності з природою. Природа – основа духу. Вона ж повинна з'явитися основою і ґрунтом філософії, покликаної розкрити земну суть людини, яку природа наділила відчуттями і розумом, і психіка якого залежить від його тілесної організації. Розроблене Фейєрбахом матеріалістичне трактування суб'єкта, його атеїзм здійснили серйозний вплив на формування марксизму.

Фейєрбахом завершується класична філософія і починається після класична.

Отже, в історії німецької педагогічної та філософської думки закономірністю є рух від природи до людини і навпаки. Протягом історії склалася певна система у вигляді енциклопедії філософських наук.

Функція вчення про людину належала різним з них – етиці, історії та філософії історії, історичній та етнічній, біологічній антропології тощо.

В цей час формувалися свої ідеї та принципи, які в сумі, в сукупності, з різних сторін, всебічно розкривають людську істоту: ідеї доброчесності та щастя, ідея розуму як визначального в пізнанні та діяльності, принципи волі до життя й волі до влади, людини як частини природи.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бех І. Д. Виховання особистості :[підручник] / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848с.
2. Блонський П. П. Избранные педагогические и психологические сочинения :в 2-х т. – М.: Педагогика, 1979. – Т.1 – С.22-86.
3. Гольбах П. А. Система природы. Избранные произведения: в 2 - х т. – М.: Мысль, 1963. – Т.2 – 563с.
4. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. Учебное пособие. — М.: Высшая школа 1980. – 368 с.
5. Гулига А. В. Немецкая классическая философия. — М.:Рольф, 2001. – 416 с.
6. Кант И. Сочинения в 6 томах. Том 3. – М.: 1964. – 799с.
7. Коваленко Є. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Є. І. Коваленко, Н.І. Белкіна. – К: Центр навчальної літератури, 2006. – 664с
8. Майоров Г. Г. Формирование средневековой философии. — М.: 1989. – 423 с.
9. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. – М.: Просвещение, 1981. – С.582.
10. Фейербах Л. Основные положения философии будущего // Избранные философские произведения — М.: 1985. – 64 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА:

Бондаренко Юлія Олександрівна – викладач медичного коледжу імені Є. Мухіна; здобувач кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

МЕРЕЖНА СИСТЕМА МЕТОДИЧНОГО СЕРВІСУ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ

Алла ВЕЛІХОВСЬКА

В статті розглянуто мережну систему методичного сервісу як сучасну форму підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичного циклу та її практичне рішення засобами мережних технологій; досліджено особливості формування контенту освітніх порталів методичних установ; виявлено організаційно-педагогічні умови надання освітніх послуг засобами мережних технологій та використання наявних сервісів мережі Інтернет.

Ключові слова: мережна система методичного сервісу, мережні технології, підвищення кваліфікації вчителів, природничо-математична освіта.

В статье рассмотрено сетевую систему методического сервиса как современную форму повышения квалификации учителей естественно-математического цикла и ее практическое решение средствами сетевых